

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ KULTURY

**HUDEBNÍ VÝCHOVA NA GYMNÁZIÍCH A JEJÍ REFLEXE
STUDENTY**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Martina Závodná

*Hudební výchova se zaměřením na vzdělávání
léta studia (2010 – 2013)*

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.
Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 31. 3. 2013

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování:

Děkuji doc. PaedDr. Marii Slavíkové, CSc. za ochotné poskytnutí literatury, odbornou pomoc a připomínky při sepisování bakalářské práce.

Obsah

1 ÚVOD.....	3
2 HISTORICKÝ VÝVOJ PŘEDMĚTU ZPĚV A HUDEBNÍ VÝCHOVA NA GYMNÁZIÍCH U NÁS V PRŮBĚHU 20. STOLETÍ, HLAVNÍ TRENDY A SMĚRY PEDAGOGICKÉHO MYŠLENÍ	6
2.1 Vývoj hudební výchovy do roku 1945	6
2.2 Vývoj hudební výchovy po roce 1945	9
2.3 Vývoj hudební výchovy v 70. a 80. letech	12
2.4 Hudební výchova na konci 20. a na počátku 21. století	13
3 SOUČASNÝ STAV HUDEBNÍ VÝCHOVY NA GYMNÁZIÍCH...	14
3.1 Cíle hudební výchovy na gymnáziu.....	14
3.2 Rámcově vzdělávací program pro gymnázia a jeho vymezení	14
3.2.1 Nastínění kurikulárních dokumentů.....	14
3.3 Organizace vzdělávání na gymnáziích	16
3.3.1 Pojetí vzdělávání na gymnáziích	16
3.3.2 Vzdělávací obsah hudební výchovy na gymnáziích.....	17
3.4 Současný stav hudební výchovy na gymnáziích z pohledu hudebních pedagogů, čerstvých absolventů hudební výchovy a vědců	18
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ: STAV VÝUKY V PŘEDMĚTU HUDEBNÍ VÝCHOVA NA GYMNÁZIÍCH A JEJÍ REFLEXE STUDENTY	27
4.1 Cíle, metody výzkumného šetření a hypotézy výzkumu.....	27

4.1.1 Vymezení cíle a úkolu práce.....	27
4.1.2 Metody výzkumu.....	27
4.1.3 Organizační část výzkumu.....	28
4.2 Výsledková část výzkumu	30
4.2.1 Diskuse k jednotlivým hypotézám	35
4.3 Dílčí závěr výzkumu	38
5 ZÁVĚR.....	41
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
7 SUMMARY	44
8 SEZNAM GRAFŮ	45
9 PŘÍLOHY	46
9.1 Přehled příloh.....	46

1 ÚVOD

Předkládaná práce se zabývá problematikou předmětu hudební výchova na gymnáziích v Čechách a její reflexí studenty. Cílem této práce je reflektovat aktuální stav v předmětu hudební výchova na gymnáziích a poukázat na některé problémy a jejich příčiny. Rozsah a zaměření této práce umožňuje věnovat se jen některým dílčím aspektům, které vyplývají z aktuálního stavu v předmětu hudební výchova. Ke splnění tohoto cíle mi bude kromě odborné literatury pojednávající o tomto tématu sloužit také výzkumná metoda: dotazník, pomocí kterého budou studenti aktuální stav hudební výchovy na gymnáziích reflektovat.

Téma této práce jsem si vybrala hned z několika důvodů. K výchově a vyučování na gymnáziu mám velice blízko. Studovala jsem na střední pedagogické škole a součástí budovy školy je i gymnázium. Pedagogové, kteří jsou zaměřeni na hudební výchovu, vyučují žáky nejen z gymnázií, ale i studenty střední pedagogické školy. Několik pedagogů vyučujících ve třídách na gymnáziu učilo hudební výchovu i mě. Navštěvovala jsem také s řadou studentů gymnázia školní pěvecký sbor. Podařilo se mi tak blíže poznat tyto studenty a také vyučující a díky těmto aspektům pak nahlédnout do struktury výchovy a vyučování hudební výchovy na gymnáziu. Práce s podobným tématem u nás na pedagogické fakultě už delší dobu nebyla v podobě bakalářské práce zpracována, a jelikož jsem nechtěla vycházet pouze z literárních zdrojů a dokumentů, rozhodla jsem se vzhledem k aktuálnosti tématu, realizovat výzkum přímo v terénu.

Bakalářská práce je rozdělena do tří základních kapitol: První je zaměřena na historický vývoj předmětu Zpěv a Hudební výchova v průběhu 20. století u nás, druhá na aktuální situaci v předmětu hudební výchova na gymnáziích ve 21. století a poslední kapitola je zaměřena na výzkumné šetření hudební výchovy na gymnáziu a její reflexi studenty.

Náplní první kapitoly je hrubý nástin historického vývoje předmětu Hudební výchova u nás v průběhu 20. století, hlavní trendy a směry pedagogického myšlení. Dále je věnována pozornost metodám, pokusům, reformám a autorům, kteří se o nové trendy a reformy v Čechách pokoušeli. V této kapitole se zmiňuji i o osnovách a organizaci vyučování na našem území v průběhu 20. století. Problematice hudební výchovy v historii na území

Čech se věnují především František Gause, Dana Novotná a Vladimír Gregor spolu s Tiborem Sedlickým. Autoři se zabývali počátky moderních proudů v naší hudební výchově. Nastínili historický vývoj hudební výchovy na gymnáziích od počátku 20. let. Uvedli zde mnoho autorů, kteří se v historii zasloužili o poměrně velké množství převratů a reforem, které do dějin hudební výchovy přinesly zásadní změny. Dana Novotná navíc poukázala i na vývoj hudební výchovy od 70. let a také nastínila i současný stav v hudební výchově na našem území.

Druhá část práce se zabývá aktuální situací v předmětu Hudební výchova na gymnáziích ve 21. století, stavem výuky a nastíněním některých problémů. Při zpracování tématu jsem vycházela z platných vzdělávacích dokumentů pro gymnázia a pro střední pedagogické školy. Pomocí těchto dokumentů mohu porovnávat, jakým způsobem se obsah hudební výchovy a vzdělávání na gymnáziích odklání od reálného současného stavu. Nesmím opomenout ani literaturu, která poukazuje na současný stav hudební výchovy na gymnáziích. Jsou to knihy: Aktuální otázky současné hudebně výchovné teorie a praxe III., *Musica viva in schola XVIII* Petr Hala, Sborník prací z Masarykovy univerzity v Brně, esej o hudební výchově od Pavla Jurkoviče, Sborník příspěvků z konference v Praze z roku 1999, Sborník příspěvků z konference konané 25. - 26. září 2008 v Praze, Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích, Sborník z mezinárodní konference konané roku 2007 na PF UJEP v Ústí nad Labem, časopis Hudební výchova, již zmíněná Dana Novotná se svou publikací Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích a další zdroje.

Třetí část mé bakalářské práce by měla být reflexí a zpětnou vazbou na současný stav hudební výchovy na gymnáziích v Čechách. Připravila jsem a zrealizovala výzkumné šetření za pomoci výzkumného dotazníku pro střední školy. Jednou z knih, kterou jsem pro tuto část své práce použila je učebnice od Hany Váňové a Jiřího Skopala. Cílem výzkumu bylo zmapovat současný stav hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích v České republice. Nashromáždít a zpracovat údaje týkající se postojů adolescentů ve vztahu k předmětu hudební výchova. Důležitým záměrem bylo získat aktuální informace o náplni hodin a činnostech v hodinách hudební výchovy. Ve středu zájmu bylo zjistit, jak studenti čtyřletých gymnázií reagují na současný stav hudební výchovy, jaké jsou jejich postoje, preference a co by ve svých hodinách chtěli změnit. Také jsem chtěla poukázat na některé z činností ŠVP a zjistit rozdílnost, či shodnost v reálném plnění v hodinách hudební výchovy

na gymnáziích. V hypotézách i ve formulacích dotazníku vycházím z některých problémů dnešní doby.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ PŘEDMĚTU ZPĚV A HUDEBNÍ VÝCHOVA NA GYMNÁZIÍCH U NÁS V PRŮBĚHU 20. STOLETÍ, HLAVNÍ TRENDY A SMĚRY PEDAGOGICKÉHO MYŠLENÍ

2.1 Vývoj hudební výchovy do roku 1945

Do konce 19. století se hudební výchova na gymnáziích realizovala ve školním předmětu zvaném „Zpěv“. Tento předmět byl na středních školách poprvé uveden v „*Nástinu organizace gymnasií*“ v roce 1848. Podle Nástinu byl zpěv na gymnasiích nepovinným předmětem a byly mu přiděleny dvě hodiny týdně. „*Protože školství Rakousko-Uherska bylo až do roku 1918 ovládáno katolickou církví, bylo úkolem Zpěvu nacvičit se všemi žáky dostatečnou zásobu duchovních písní pro povinné školní bohoslužby a různé loajální slavnosti.*“¹ Hodiny „Zpěvu“ se později rozšířily z jedné nebo dvou na čtyři i více, což spolu s psychologickým momentem odpovědnosti při veřejném vystupování bylo jedním z mála pozitivních dopadů tehdejšího školského zpěvu. Na druhou stranu církevní písně byly často svým textem dogmatické a rozsahově byly pro děti příliš náročné a tím pádem zcela nepřiměřené. Nácvik těchto písní byl obtížný a časově náročný.² Začátkem 20. století se v Evropě začaly značně rozvíjet společenské vědy, především sociologie, psychologie a biologie. Právě tyto změny s sebou přinesly i nový přístup k dítěti. Oficiální Herbartovskou pedagogiku, založenou na drilu a mechanickém učení nahradily nové způsoby výuky.³

Z hlediska obsahu zpěvu můžeme sledovat od poloviny 20. století v Čechách celkem tři etapy. V prvním období zpěv plnil v první řadě náboženské a didaktické úkoly. Pomocí zpěvu se děti učily mravnosti, svědomitosti a vůli. Formální a textová stránka písní byla ale nedokonalá a to proto, že byl z velké části přehlížen estetický význam zpěvu. V druhém období vznikala postupně zájem o lidové umění. Lidová píseň začala pronikat do škol. Zpěv tak přinášel do výuky estetické obohacení a radost. Ale stále se školy setkávaly z minulého

¹ GAUSE, František. *Počátky moderních proudů v naší hudební výchově*. 1.vyd. Praha: Supraphon, 1975, str 7.

² Tamtéž s. 7.

³ SLAVÍKOVÁ, Marie. Úvod do hudební pedagogiky. E-learningový kurz. Plzeň: ZČU, 2006.

období s upravováním textů a umravňováním. Ve třetím období, což bylo před 2. světovou válkou, vznikalo esteticko-výchovné hnutí. Pronikalo do Čech přes Německo z USA a Anglie. Cílem hnutí bylo provázat výchovu i vyučování estetickými momenty.⁴ Umělecká a širší esteticko-výchovná hodnota písně se stává východiskem pro školský zpěv.⁵ Například ředitel hudebního semináře v Berlíně Max Battke, žijící v letech 1863 až 1916, opřel svůj systém o Helmholtzovy a Stumpfovy vědecké poznatky. Oproti tehdejší jednostranné, šablonovité praxi a memorující, stereotypní výchově ve vyučování „Zpěvu“ prosazoval takovou náplň hudebního vzdělávání, v níž se kladl důraz na všechny složky potřebné pro rozvoj hudebnosti jedince. Jeho cílem bylo pěstování všestranné hudebnosti žáka.⁶ Hodiny „Zpěvu“ byly rozděleny do několika částí, v nichž se uplatňovala cvičení sluchová, hlasová, rytmická, intonační, pamětná a syntaktická. Tyto složky se vzájemně doplňovaly a překrývaly, což vedlo ve vzájemném spojení v logický celek.⁷

Jedním z hlavních propagátorů Battkeho metod u nás byl Stanislav Jiránek, který v roce 1911 přeložil Battkeho „*Hudební gramatiku*“, nejvýznamnější z jeho prací pro školský zpěv. Metoda hudební výchovy Maxe Battkeho byla s úspěchem používána v dětských pěveckých školách v Hudební Budči a v Praze ve vinohradské umělecké škole. Úspěch Battkeho systému závisel i na praktické a teoretické připravenosti učitelstva. Proto hudební Budeč pořádala kurzy pro učitele zpěvu všech stupňů. První takovýto kurz, který trval zhruba tři měsíce, byl zahájen v roce 1916, a měl za úkol připravit učitele v duchu nových „*podrobných osnov*“.⁸ Někteří čeští hudební pedagogové ale začali Battkeho metodu kritizovat, vytýkali mu jednostranné zaměření, přílišnou metodickou podrobnost a vykonstruovanost. Negativně hodnotil Battkeho metodu například Karel Konvalinka pro přílišný racionalismus, kvůli kterému není možné sloučit metodu budující teoretické vzdělání s metodou esteticko-výchovnou. Na středních školách se Battkeho metoda ujala nejvíce.⁹

⁴ GAUSE, F. Počátky moderních proudů v naší hudební výchově, 1975, s. 8.

⁵ Tamtéž s. 9.

⁶ CMÍRAL, Adolf. Methoda Battkeova v praxi, *Pedagogické rozhledy* XXVII, 1913-14, str. 21 ad.

⁷ GAUSE, F. Počátky moderních proudů v naší hudební výchově, 1975, s. 15.

⁸ Tamtéž s. 21,22,23.

⁹ Tamtéž s. 24,25.

Jedním z dalších průkopníků nových pedagogických myšlenek a také hudebně estetického hnutí byl hudební estetik a vědec Otakar Hostinský (1847–1910). Hostinský celý svůj život usiloval o nové české umění a jeho národní hodnoty. Napsal několik spisů, např. „*O socializaci umění*“ (1903), „*Umění a společnost*“ (1907), aj., ve kterých vysoce vyzdvihuje umění pro mravní vývoj člověka a vyžaduje, aby umění bylo socializováno čili, aby bylo dostupné každému člověku, nejen těm, kteří jsou finančně zajištěni. V boji za kulturní osvětu národa Hostinský pokládá za nejdůležitější estetickou výchovu u předškolního a školního vzdělání. Jeho apel, aby se dětem dostávalo přípravy k **vnímání hudebních děl**, byl podmíněn i estetickým vnímáním přírody a tvořivými hudebními hrami. Je silným odpůrcem vnucování vkusu dospělých ve výběru skladeb, který je předkládaný dětem. U nás i v zahraničí se Hostinského názory shledaly s velikým ohlasem (výsledky ankety o umělecké výchově Česká škola) a na základě toho podnítily **hnutí za uměleckou výchovu**, které se na začátku století rychle rozmohlo.¹⁰

Autoři, kteří se zaměřili především na hudbu a pohyb jako prostředek citové výchovy, byli Josef Kříčka a Ferdinand Krch. Společně vydali knihu v roce 1912 - 1914 „*Dítě a hudba*“. Cílem Kříčkovy a Krchovy hudební výchovy bylo vést děti k estetickému cítění. Pořádali mimoškolní kurzy, aby děti byly z dosahu tehdejších byrokratických vlivů škol. Děti chodily dobrovolně, bezplatně, různě hudebně nadané a vyspělé od osmi do jedenácti let. Inspirací veškerého umění podle těchto dvou pedagogů byla příroda, její zvuky, barvy, pohyby a rytmy. Lidový folklór se stal při jejich činnostech s dětmi nevyčerpatelným zdrojem námětů podněcující dětskou fantazii. Kříčkova a Krchova hudební výchova se bohužel nerozšířila do našich škol. Pedagog vyučující touto metodou by musel být dobře obeznámen s tvůrčími principy, být pohotovým improvizátorem, mít široký rozhled po folkloristickém materiálu a musel by výborně rozumět psychologii dítěte.¹¹

Nové osnovy z počátku 20. století se v reformách předmětu hudební výchova odrazily pozitivním způsobem. Byl zaveden požadavek soustavné hudební výchovy zpěvem (na střední škole – podle sluchu a z not, na vysoké škole – pouze z not). A také potřeba

¹⁰ SLAVÍKOVÁ, Marie. Úvod do hudební pedagogiky. E-learningový kurz. Plzeň: ZČU, 2006.

¹¹ GAUSE, F. *Počátky moderních proudů v naší hudební výchově*, Praha: 1975, s. 31,32,37.

tvorivého přístupu k hudebnímu materiálu. Od roku 1918 bylo velikou snahou vyučovat zpěv ve školách. Na stránkách časopisu *Hudební revue* probíhala například anketa zakončená melodramem, které bylo zasláno ministerstvu školství a národní osvěty. Významnou událostí byl také sjezd Jednoty hudebních stavů konaný roku 1919 v Žilině. První desetiletí 20. století tak proslulo jako období velkých bojů za výuku hudby na školách. Dr. Helfertovi se podařilo přesvědčit o cíli (prosadit hudební výchovu do všech škol a získat pro něj zvýšený počet vyučovacích hodin) a širší náplni tohoto předmětu, který neměl v náplni pouze výuku žáků k pěvecké produkci, ale i k aktivní reprodukci a zároveň recepci a porozumění hudebním dílům.

Od roku 1928 začala Komise pro hudební výchovu při Pěvecké obci československé prosazovat výuku hudební výchovy na středních školách. Díky tomu bylo od školního roku 1930/31 zavedení povinné hudební výchovy v prvním a druhém ročníku střední školy. Od roku 1930 se začala odlišovat oblast výuky hudební výchovy na všeobecně vzdělávacích školách a na odborných hudebních školách (konzervatořích). V průběhu druhé světové války nastaly velké změny. Roku 1939 byly uzavřeny vysoké školy a výrazně se snížil počet středních škol. Hudební výchova však ze škol nevytizela a roku 1943 byla zavedena hudební výchova na střední školy, jako povinný předmět od prvního do čtvrtého ročníku. Velkým problémem v této době však byla nemožnost vysokoškolského vzdělání hudebních pedagogů. Jejich vzdělání zajišťovaly hudební konzervatoře, ale ty byly koncem roku 1944 také uzavřeny.¹²

2.2 Vývoj hudební výchovy po roce 1945

Po druhé světové válce bylo zapotřebí provést v oblasti školství rozsáhlou reorganizaci a obnovu zrušených škol. Ve školním roce 1946/47 byla zavedena výuka hudební výchovy na gymnáziích povinně po dvou hodinách týdně od primy až do oktávy. Později se vznikem jednotné devítileté školy nastala změna ve vyučování hudební výchovy a byla zavedena na gymnáziích pouze do sexty. Roku 1948 byly vydány definitivní osnovy pro výuku

¹² NOVOTNÁ, D. *Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích*, 1.vyd. Ústí nad Labem 2011, s. 11, 12. ISBN 978- 80-7414-413-4.

na gymnáziích. Cílem výchovy bylo rozvíjení výuky z předválečné a válečné nižší střední školy. Velký důraz byl kladen na přípravu budoucího posluchače hudebních skladeb. Více se také žáci věnovali dějinám hudby a méně pak hudební teorii. Po roce 1948 se v hudební pedagogice propagovaly vzory škol tehdejšího Sovětského svazu. Střední školy v té době neměly estetickou výchovu. Jednalo se tedy v podstatě o návrat do doby před rok 1907. V roce 1953 vstoupila v platnost nová reforma školství, která s sebou přinesla degradaci výuky hudební výchovy a měla důsledky pro celé československé školství. Nový školský zákon zkrátil povinnou školní docházku na osm let a zavedl jedenáctiletou střední školu, což znamenalo zrušení gymnázií. Hudební výchově byla věnována pouze jedna hodina týdně od první do sedmé třídy. Tato degradace hudební výchovy znamenala současně boj celé fronty jejích obránců z řad hudebních pedagogů a skladatelů (např. dr. J. Pavelec, K. Hába, dr. B. Štědroň, dr. L. Kundera aj.). V této době se konalo mnoho „protestních“ akcí a byla vypracována různá memoranda zaslaná tehdejšímu ministerstvu školství. V té době existovaly přechodné osnovy. Kritické období trvalo do roku 1960, kdy byl vydán nový školský zákon, který upravil povinnou školní docházku na devět let.

V 60. letech dochází k pozitivním změnám, kdy se rozvíjí zahraniční spolupráce v rámci ISME (Mezinárodní společnost pro hudební výchovu). V roce 1953 se v Bruselu koná konference svolaná v rámci organizace UNESCO. Posláním ISME byla badatelská a organizační činnost na základě garantu mezinárodní spolupráce na poli hudební pedagogiky. V této době se vedly diskuse o prioritách v obsahu hudební výchovy a hledaly se širší estetické, sociologické a psychologické vazby. Zároveň také zazněl větší požadavek na dětské aktivity a tvořivé činnosti.¹³ Nové modernější osnovy hudební výchovy vypracovali pracovníci VÚP v Praze – Libor Melkus a Ivan Poledňák. Osnovy vyšly roku 1960 a jejich cílem bylo, aby se hudební výchova stala centrem esteticko-výchovné práce školy. Úkolem bylo ozdravování duševního života člověka. Funkci dvou dřívějších složek, což byl zpěv a poslech hudby měly nahradit činnosti vokálního a instrumentálního typu, poslech hudby a tanečně pohybové aktivity. Velký důraz se obzvláště kladl na samostatnost a tvůrčí postupy v práci žáků a také v pedagogické činnosti učitele. Náplní osnov byly tzv. složky hudební výchovy. Mezi složky hlavní patřil zpěv a poslech hudby. Složky doplňující

¹³NOVOTNÁ, D. *Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích*, Ústí nad Labem 2011, s. 12,13,14.

tvorila hudební nauka. Osnovy z roku 1960 byly přínosem i pro hudbu užitou, s níž přicházejí děti do kontaktu mimo školu. V této době se vydalo mnoho nových učebnic a zpěvníků. V koncepci nových osnov školská praxe však ukázala některé nedostatky, které se projevovaly zejména v izolovanosti jednotlivých složek předmětu, příčinou byla i nekvalifikovanost mnohých vyučujících, dále nedostatek pomůcek a nevybavenost tříd pro výuku předmětu. V průběhu 60. let se na našem území projevila nízká efektivita hudební pedagogiky růstem počtu hudebně zaostávajících dětí a poklesem zájmu o hudební výchovu na školách. Negativní změně v hudebnosti dětí napomohla i změna sociálních podmínek, jako stěhování do měst, oddělení soužití s prarodiči, zaměstnanost matek, vzrůstající nápor přitažlivé populární hudby z masových komunikačních prostředků apod. V 60. letech se naši zástupci na mezinárodních konferencích zajímali o dění v evropské hudební pedagogice. Velký zájem byl především o práci s Orffovou metodou, kterou skladatelé P. Eben a I. Hurník zpracovali jako českou adaptaci Orffovy školy. Využívali české lidové písně a popěvky, rytmicko-melodická cvičení a prvky hudebně pohybové a instrumentální improvizace. Cílem bylo rozvíjet elementární dětskou tvořivost spolu s hudební aktivizací hrou na nástroje, pohybem a zpěvem.¹⁴

Od školního roku 1969/70 byla znovu zřízena gymnázia s povinnou hudební nebo výtvarnou výchovou. Byla realizována v prvním a druhém ročníku v dvouhodinové týdenní dotaci. V osnovách se kladl největší důraz na dějiny hudby, na funkce hudby a také na oblast lidové písně. Apelovalo se také na vokální a poslechové činnosti, ve kterých se měli žáci učit smyslu pro formu a měli být seznámeni se základními prvky tvoření melodie a harmonie. Hudební výchova na některých gymnáziích pokračovala ve třetím a čtvrtém ročníku jako volitelný předmět.¹⁵ V naší hudebně pedagogické literatuře bohužel dosud chyběly podrobnější metodické materiály hudební výchovy. Stručnější nástiny často upadaly do schematického zjednodušování, a jak se také píše v knize T. Sedlického a V. Gregora, nemohla ve své šíři obsáhnout detailnější problémy vývojových linií metodiky hudební výchovy a věnovat pozornost hudební výchově na středních školách.¹⁶

¹⁴ SLAVÍKOVÁ, Marie. Úvod do hudební pedagogiky. E-learningový kurz. Plzeň: ZČU, 2006.

¹⁵ NOVOTNÁ, D. *Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích*, Ústí nad Labem 2011, s. 14.

¹⁶ GAUSE, F. *Počátky moderních proudů v naší hudební výchově*, Praha: 1975, s. 5.

2.3 Vývoj hudební výchovy v 70. a 80. letech

Školního roku 1976/77 se z osnov gymnázií opět vytrácí hudební výchova jako povinný předmět. Hudební výchova je zavedena, jako nepovinný předmět po celé čtyři roky dvě hodiny týdně a jako volitelný předmět estetika ve čtvrtém ročníku. Pro žáky s hlubším zájmem o hudbu osnovy doporučovaly výuku formou dvouletého hudebního kurzu. Ostatním žákům, byla doporučena realizace čtyřletého předmětu hudební výchovy formou instrumentálního souboru, pěveckého sboru nebo hudebního klubu. Na tento vývoj hudební pedagogové reagují obhajováním významu hudební výchovy pro mládež mimo jiné řadou setkání a konferencí. V roce 1977 vstoupila v platnost koncepce ve VÚP v Praze o vydání nových osnov a učebnic. Autoři Ivan Poledňák a Jan Budík se podíleli na novém pojetí předmětu hudební výchova. Hudební složky byly nahrazeny hudebními činnostmi a důraz se kladl především na aktivizaci a tvořivost žáků. Za hlavní činnosti se považovaly činnosti pěvecké, poslechové, instrumentální a hudebně pohybové činnosti, které jsou realizovány formou reprodukce, percepce a produkce. Z výzkumů o stavu předmětu a z poznatků studentů vyplývá zjištění velmi rozdílné úrovně výuky hudební výchovy na jednotlivých školách. Rozhodujícím faktorem kvality hudebního vzdělávání, jak se v poslední době ukazuje, je osobnost učitele. Závisí na jeho odborné hudební i metodické připravenosti a na snaze stále na sobě pracovat. Hudební výchova se v nově zpracovaných rámcově vzdělávacích programech stává součástí vzdělávací oblasti Umění a kultura.

Od roku 1984 se konají pravidelné konference o hudební výchově v Nitře. Zaznívá zde největší problém, neuspokojivý stav hudební výchovy na školách. V roce 1988 byla znovu zavedena povinná hudební výchova do osmé třídy základní školy. V tomtéž roce dalo ministerstvo školství souhlas ke zřizování hudebních gymnázií a tím měla zlepšit přípravu uchazečů o studium hudební výchovy na pedagogických fakultách.¹⁷

¹⁷ NOVOTNÁ, D. *Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích*, Ústí nad Labem 2011, s. 15.

2.4 Hudební výchova na konci 20. a na počátku 21. století

Roku 1990 bylo opět zavedeno studium na víceletém gymnáziu a také nepovinná devátá třída, která se v roce 1996 stala povinnou. V alternaci s výtvarnou výchovou byla hudební výchova na gymnáziích povinná pro první dva roky studia v dvouhodinové týdenní dotaci. V třetím a čtvrtém ročníku si žák mohl zvolit hudební výchovu jako nepovinný předmět. Obsahem výuky byly dějiny artificiální a nonartificiální hudby spolu s vokálními a poslechovými činnostmi. Zvýšená pozornost pak byla věnována hudební nauce, nauce o metrorytmicke, intonaci a harmonii. Ve třetím a čtvrtém ročníku byla náplní hudební výchovy především hudební estetika, nauka o hudebních formách a psychologie. Tyto hudebně odborné činnosti byly doplňujícími pro vokální a poslechové činnosti. Reformy, které byly zavedené v 90. letech, v podstatě přetrvávají, situace se z velké části nezměnila a trvá i v době vzniku publikace.¹⁸

¹⁸ NOVOTNÁ, D. *Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích*, Ústí nad Labem 2011, s. 16.

3 SOUČASNÝ STAV HUDEBNÍ VÝCHOVY NA GYMNÁZIÍCH

3.1 Cíle hudební výchovy na gymnáziu

Gymnázium žákům zprostředkovává prohlubující všeobecné vzdělání, které je podkladem pro studium na vysoké škole. Hudební výchova se za součást takového vzdělání pokládá také. Ve svém činnostním přístupu kultivuje, rozvíjí, prohlubuje to, co již student nabyt na nižším stupni. Soustavou poslechových, instrumentálních, pěveckých a hudebně pohybových činností vede žáka k aktivní percepci, produkci a reprodukci hudby. Získané dovednosti, zkušenosti a poznatky pak umožňují studentům prožívat hudební dílo, zařazovat jej do uměleckého období, určovat styl a žánr díla, poznávat jeho formu a vytvářet hodnotící stanoviska. Hudební výchova by neměla být charakterově podobná vyučovacím předmětům. V hodině by měla dominovat tvůrčí atmosféra, radost a uspokojení z prováděných činností a aktivní uplatnění žáků při objevování hudby. Osvojení poznatků je třeba provádět prostřednictvím hudebních činností a také hudebně estetického zážitku. Cílem pedagoga by mělo být rozvíjení schopností a osvojení dovedností žáků.¹⁹

3.2 Rámcově vzdělávací program pro gymnázia a jeho vymezení

3.2.1 Nastínění kurikulárních dokumentů

V souladu s novými principy kurikulární politiky, které jsou zformulované v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé Knize) a uvedené v zákoně č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů, které jsou určeny žákům od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty představují dvě úrovně – školní a státní. Školní úroveň zahrnují školní vzdělávací programy (ŠVP), podle kterých se uskutečňuje vzdělání na jednotlivých školách. Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují rámcově vzdělávací programy (RVP)

¹⁹ NOVOTNÁ, D. *Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích*, Ústí nad Labem 2011, s. 30.

a Národní program vzdělávání (NPV). Zatímco RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní a střední vzdělávání), NPV formuluje požadavky na vzdělání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku. Školní úroveň vymezují školní vzdělávací programy (ŠVP), podle kterých se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Tento program si vytváří každá škola podle zásad, které jsou stanoveny v příslušném RVP. Rámcové i vzdělávací programy jsou dokumenty přístupné pedagogické i nepedagogické veřejnosti.²⁰

Rámcové vzdělávací programy vycházejí z nové strategie vzdělávání, která poukazuje na klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných dovedností a vědomostí v praktickém životě. RVP vycházejí z koncepce zaměřené na celoživotní učení. Pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání nastiňují očekávanou úroveň vzdělání. Podporují profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání a pedagogickou autonomii škol.

Rámcově vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) je otevřený dokument, který bude v určitých časových etapách přetvářen podle měnících se potřeb společnosti, zájmů a potřeb žáku a i podle zkušeností učitelů se ŠVP.

Vzdělávání na vyšším stupni víceletých gymnázií a na čtyřletých gymnáziích, kterým se dosahuje středního vzdělání s maturitní zkouškou je uskutečňována v oborech gymnázium a gymnázium se sportovní přípravou. Pro realizaci vzdělávání na gymnáziích je v souladu se školským zákonem vydán pro každý obor rámcový vzdělávací program pro gymnázia, tzn. (RVP G) a rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP).²¹

²⁰ JEŘÁBEK, J., KRČKOVÁ, S., HUČÍNOVÁ, L. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, VÚP v Praze 2007, str. 5, 6.

²¹ Tamtéž str. 7.

3.3 Organizace vzdělávání na gymnáziích

Průběh vzdělávání na vyšším stupni gymnázia a na čtyřletém gymnáziu upravuje § 66 až § 68 školského zákona a také vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání na konzervatoři, ve znění pozdějších předpisů. Vzdělávání na vyšším stupni gymnázia a na čtyřletém gymnáziu se uskutečňuje v denní, večerní, dálkové, kombinované a distanční formě vzdělávání. Ředitel školy určí pro profilovou část maturitní zkoušky nabídku povinných zkoušek, jejichž obsah je v souladu s učebními osnovami povinných vyučovacích předmětů, které jsou vymezené ve školním vzdělávacím programu a s učebními osnovami maturitních seminářů.²² V učebním plánu má Česká republika vymezenou pevnou dvouhodinovou dotaci hudební výchovy jednou týdně pro první a druhý ročník čtyřletého gymnázia a též pro pátý a šestý ročník gymnázia osmiletého. V rámci estetické výchovy se jako povinný předmět vyučuje v alternaci s výtvarnou výchovou. Učitelé hodiny hudební výchovy většinou strukturují tak, že první hodina se zaměřuje na pěvecké a instrumentální činnost a znalosti hudební teorie. Náplní druhé hodiny jsou dějiny hudby v kombinaci s poslechem hudebních ukázek.²³

3.3.1 Pojetí vzdělávání na gymnáziích

Vzdělávání na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnáziích vybavuje žáky klíčovými kompetencemi a také všeobecným rozhledem na úrovni středoškolsky vzdělaného člověka a má žáky připravit především na vysokoškolské vzdělání a další typy terciárního vzdělávání, profesní specializaci i pro občanský život. Gymnázium má za úkol pro studenta vytvářet náročné a motivující studijní prostředí a také dostatek příležitostí k tomu, aby si žák osvojil stanovenou úroveň klíčových kompetencí, tzn. osvojil si některé důležité dovednosti, vědomosti, hodnoty a postoje a dokázal je využívat v osobním, občanském i profesním životě. Smyslem vzdělávání na gymnáziu je vybavit žáky vyváženou a systematickou strukturou vědění, naučit je zařazovat informace do smysluplného kontextu životní praxe a motivovat je k zájmu své dovednosti a vědomosti

²² JEŘÁBEK, J., KRČKOVÁ, S., HUČÍNOVÁ, L. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, VÚP v Praze 2007, str. 7.

²³ NOVOTNÁ, D. *Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích*, Ústí nad Labem 2011, s. 23, 31.

po celý život dále rozvíjet. Rámcově vzdělávací program má za úkol uplatňovat ve vzdělání metody a postupy, které podporují tvořivé myšlení, samostatnost a pohotovost žáků, využívat nové organizační formy, zařazovat integrované předměty apod. RVP G stanovuje obecný vzdělávací rámec na gymnáziu. Ve svých školních vzdělávacích programech školy mohou tento rámec obohacovat podle zájmů a potřeb žáků, podle vlastních vzdělávacích záměrů a také podle regionálních podmínek. V souladu se svým ŠVP, se svým zaměřením či profilací si školy dotvářejí profil absolventa svého gymnázia.²⁴

3.3.2 Vzdělávací obsah hudební výchovy na gymnáziích

Vzdělávací obsah hudební výchova na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií je RVP G spadá do odvětví Umění a kultura spolu s Výtvarným oborem.²⁵ Oblast umění a kultura je zastoupena Výtvarným oborem, Hudebním oborem a společným vzdělávacím obsahem integrujícího tématu Umělecká tvorba a komunikace. Hudební obor se snaží, aby žák porozuměl hudebnímu umění. Vzdělávací obsah hudebního oboru tak tvoří tři vzájemně podmíněné a provázané okruhy činností – recepce, produkce a reflexe, které žákovi umožňují hudebně se projevit jak při skupinových, tak i individuálních aktivitách, poznávat zákonitosti hudební tvorby, seznamovat se s různými funkcemi hudby, normami a hodnotami v umění, vytvářet hodnotící soudy o znějící hudbě apod. Cílem tohoto vzdělávacího oboru je pronikat do podstaty hudby.

V produkci se uplatňují instrumentální, vokální a hudebně pohybové činnosti mající také i výrazně kreativní charakter. Žáci rozvíjejí své hudební schopnosti a usilují o upevnování získaných vědomostí a také reprodukčních a produkčních dovedností. Za součást těchto činností považujeme hlasový výcvik spojený s intonací, hru a tvorbu instrumentálních doprovodů, pohybové etudy a práci s rytmem.

Při recepci si studenti prostřednictvím poslechových činností uvědomují a ověřují působení hudby, která právě zní. Hudba zde umožňuje vyvozovat nové hudebně teoretické

²⁴ JEŘÁBEK, J., KRČKOVÁ, S., HUČÍNOVÁ, L. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, VÚP v Praze 2007, str. 8.

²⁵ Tamtéž, str. 50.

poznatky a dávat je do souvislostí s poznatky již získanými. (např. poznávání hudebně výrazových prostředků a jejich užití ve skladbě.)

Nejvyšší stupeň poznávací činnosti, která umožňuje komplexní interpretaci hudebního díla i hudebních objektů je Reflexe. Tato „*komplexní interpretace*“ obnáší určování stylu, žánru, formy díla, zařazování znějící hudby do uměleckého období, vytváření hodnotících soudů, zabývání se významem a poselstvím díla vzhledem k určité umělecké a historické epoše, problematikou „konzumace“ hudby vzhledem k jejímu funkčnímu zařazení apod.²⁶

3.4 Současný stav hudební výchovy na gymnáziích z pohledu hudebních pedagogů, čerstvých absolventů hudební výchovy a vědců

O stavu hudební výchovy na gymnáziích u nás se dozvídáme převážně prostřednictvím sborníků a dalších materiálů z hudebně pedagogických a hudebně vědních konferencí. Současné výzkumné aktivity jsou většinou realizovány v rámci řešení diplomových, disertačních, rigorózních a dalších prací či různých výzkumných úkolů a následně publikovány v odborném tisku, či jsou prezentovány, jak už bylo výše zmíněno, na konferencích. Vědecké konference pedagogických fakult reagují prioritně na ožehavá témata hudební pedagogiky, didaktiky a hudebně teoretických problémů, jako je například hudba a počítač, hudební kreativita, integrativní hudební pedagogika, hudba 20. století, populární hudba, nástrojová výuka, doprovody písní, otázky hlasové přípravy, analytické pohledy, či informace o přípravě hudebních pedagogů na zahraničních pracovištích, zařazování a prosazování novodobých trendů ve vzdělávání do výuky hudební výchovy na střední i vysoké škole atd.²⁷

²⁶JERÁBEK, J., KRČKOVÁ, S., HUČÍNOVÁ, L. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, VÚP v Praze 2007, str. 50,51.

²⁷ŘÍHA, J. – AŠEMBRENEROVÁ, I. Aktuální otázky současné hudebně výchovné teorie a praxe. *Sborník z celostátní konference*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 15. 11. 2005, s. 10.

Jedno z velice aktuálních témat, je vztah teorie a praxe ze strany pedagogů na středních školách. V roce 2005 proběhla konference na fakultě UJEP v Ústí nad Labem. Řešily se zde aktuální otázky současné hudebně výchovné teorie a praxe.²⁸ Jedna z autorek poukazuje na to, že s naší školní hudební výchovou není úplně vše v pořádku. **Poukazuje na velké mezery ve vztahu teorie a praxe ze strany pedagogů.** Tvrdí, že vztah didaktiky hudební výchovy a hudební výchovy jako školského procesu je vztahem teorie a praxe. Tricetiletá zkušenost od zavedení tzv. nové koncepce hudební výchovy a zdůraznění jejího činnostního charakteru zjišťuje, že **teoretická vize je sice plná nápadů a idejí, ale avšak mnohé z nich dosud nebyly na některých školách prováděny.**

O nové koncepci můžeme tvrdit, že je neustále moderní a to svým obsahem, otevřeností novým vlivům a důrazem na dětskou kreativitu. *„Zatímco teorii, prezentované v didaktice hudební výchovy jako vědní disciplíně se v dílčích publikovaných materiálech daří překročit svůj stín a reagovat na měnící se podmínky reálného i hudebního světa, na civilizační změny, technizaci života, lavinu hudby všeho druhu z médií, hudební zájmy a potřeby současných dětí, posuny jejich hudebního vkusu apod. situace v praxi značně pokulhává.“*²⁹ *„Hudební výchovu vyučuje soubor stávajících učitelů různého věku a různého hudebně pedagogického vzdělání. Řada z nich, zejména na prvním stupni škol, cítí chvění a nervozitu před každou hodinou hudební výchovy, zapříčiněnou vědomím vlastních hudebních i metodických nedostatků a následnými nezdary v hodinách i nekázní žáků.“*³⁰ **Je tedy nutno zdůraznit, že vazba teorie a praxe by měla být domyšlena nejen ve vztahu k současným studentům, ale i ke stávajícím učitelům.** Tuto mezeru se snaží v rámci grantových aktivit vyplnit pedagogické fakulty. **Je tedy bezpodmínečně nutné zaměřit pozornost k řešení podmínek na školách a modernizovat výuku hudební výchovy nejen po stránce obsahové, ale i personální a materiálně technické.** Současná úroveň didaktiky hudební výchovy, jako vědní disciplíny je závislá na způsobu zkoumání hudebně výchovné praxe, na soustavě užitých metod teoretického výzkum, na realizační

²⁸ ŘÍHA, J. – AŠEMBRENEROVÁ, I. Aktuální otázky současné hudebně výchovné teorie a praxe. *Sborník z celostátní konference.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 15. 11. 2005, s. 5.

²⁹ Tamtéž, s. 8.

³⁰ Tamtéž, s. 9.

sfěře tohoto výzkumu a způsobu interpretace výzkumných poznatků a jejich začleňování do stávajícího systému didaktiky.³¹

Dalším tématem, o kterém bych se chtěla zmínit, na této konferenci bylo: **Absolventi českých středních škol – jejich zájem o studium na KHv PdF OU a nejčastější studijní problémy projevující se v hudebně výchovné oborové přípravě.** V akademickém roce 2004/2005 byla podle dílčího šetření struktura posluchačů KHv PdF OU studujících v magisterských studijních programech v 1. ročníku, vymezená podle typu absolvované střední školy ze 167 osob: 55 absolventů gymnázií (33%), 26 obchodních akademií (15%), 51 středních odborných a integrovaných škol nepedagogického charakteru (31%), 27 středních pedagogických škol (16%) a 8 absolventů konzervatoří (5%). V oblasti hudby se logicky úroveň speciální oborové přípravy u jednotlivých zájemců o studium velmi výrazně liší. Pomineme-li střední pedagogické školy a konzervatoře, je hudební příprava středoškoláků realizována **pouze na gymnáziích**, a to v rámci Estetické výchovy většinou do 2. ročníku u čtyřletých gymnázií a do 4., resp. 6. ročníku víceletých gymnázií. Hudebnost je tedy nejvýznamněji rozvíjena dlouhodobou individuální přípravou na ZUŠ, v oblasti mimoškolních aktivit, čiv soukromé hudebně vzdělávací sfěře. **Zásadní nedostatky v oborové hudební přípravě nacházíme především v oblasti hudební teorie, v disciplíně intonace a sluchové analýze, v hlasové výchově a v instrumentální hře, avšak fatální nepřipravenost je také v oblasti všeobecného kulturního přehledu, resp. dějin hudby.** Příčina problémů těchto nedostatků tkví nejen v **nedostatečné osobní přípravě žáka**, ale také **malým všeobecným přehledem v oblasti hudby a kultury**, který je budován v nedostatečné míře v rámci středoškolské přípravy.

Nedostatky se často objevují v následujících rovinách:

³¹ ŘÍHA, J. – AŠEMBRENEROVÁ, I. Aktuální otázky současné hudebně výchovné teorie a praxe. *Sborník z celostátní konference*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 15. 11. 2005, s. 8, 9.

- Student se chybně naučí jména autorů a není schopen je správně napsat (např. Ludvík fan Beethoven, Claude de Bussy, Schopen ad.)
- Student zaměňuje autory kvůli vlastní minimální posluchačské zkušenosti (například v české hudbě nejběžněji Smetanu s Dvořákem).
- Student chybně určuje jména autorů ke správně určeným skladbám (např. Musorgskij – Bolero). Student zaměňuje historická období (hudbu barokní za romantickou apod.)
- Student není schopen zařadit skladby do různých slohových období podle souhrnu typizovaných hudebně výrazových prostředků, zcela protismyslně zaměňuje např. hudbu romantickou za barokní.
- Student se učí pamětným memorováním a ignoruje věcné souvislosti.

Skutečnost, že jsou na KHv PdF OU vzdělávání studenti různých typů středních škol, se negativním způsobem odráží v rovině **nedostatečně vybudovaného všeobecného kulturního přehledu. Pojetí dějin hudby je ve středoškolské přípravě, kromě gymnázia a SPgŠ, zúženo na velmi omezený koridor.** Posluchači nejsou vedeni ke vnímání hudebních dějin, jako synchronního kontinua a nedokážou ukotvovat zobecnělé principy v dobově a místně podmíněných realitách, ve společenském klimatu. A co se týče poslechu hudby, tak ho žáci zaměňují za pasivní děj a omezují se na kulisové vnímání hudby.³²

Dalším téma, uvedené na konferenci, se nazývalo: Důležitost hudební výchovy v Čechách. V roce 1969 rakouský hudební sociolog a pedagog Kurt Blaukopf dospěl

³² ŘÍHA, J. – AŠEMBRENEROVÁ, I. Aktuální otázky současné hudebně výchovné teorie a praxe. *Sborník z celostátní konference.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 15. 11. 2005, s. 17,18, 74.

na základě svých poznatků k názoru, že právě hudební výchova by se měla stát činitelem napravujícím negativní důsledky tzv. „vizuálního imperialismu“ (Měl na mysli pro masovou kulturu charakteristický znak optického signálu, který nedává vnímateli šanci přemýšlet). „*Kdo by se v budoucnosti chtěl spokojit s pomalými úředníky, nelogicky myslícími architektky, pomalu reagujícími automobilisty a piloty, se spisovateli bez invence nebo úzce specializovanými techniky, ten jistě doporučí nepotřebnost hudební výchovy na všeobecně vzdělávací škole.*“³³ Jeho teorie se v následujících desetiletích v mnohém ohledu potvrdila, jak uvedla ve svém příspěvku zaměřeném na nezbytnost předmětu hudební výchova u nás autorka Mgr. Dana Novotná. Předložila konkrétní výsledky provedené výzkumné sondy, zaměřené na téma **hudební výchova na čtyřletých gymnáziích. Z její výzkumné sondy bohužel vyplývá, že ani v současné době hudební výchova nemá pozici natolik silnou, aby se nemuselo čelit případným názorům o její nezbytnosti, dotaci apod.** I dnes můžeme zaznamenat názory, že by mimoškolní hudební aktivity byly dostačující k celkem slušnému rozvoji studenta gymnázia. Ale kvůli nedostatečným znalostem z oblasti hudební teorie by pak přibývalo lidí, kteří by po slyšeném či viděném hudebním představení byli schopni vyjádřit svůj estetický prožitek pouze na úrovni „líbí – nelíbí“, ale nebyli by již schopni odpovědět proč.³⁴

Dále autorka zkoumala **postoje a vztahy adolescentů k předmětu hudební výchova.** Otázka na podkladě studia zněla: **Jaký je současný stav hudebního vzdělávání a hudebních preferencí žáků na gymnáziích v České republice.**³⁵ Z výsledků vyplynulo, že se dívky věnují hudbě aktivně více než chlapci ve věku 15 – 17 let. Je to dáno díky silnějšímu uměleckému a hudebnímu zaměření právě pro toto věkové období. Dále se ukázalo, že 78% hochů a 87% dívek přijímá hudbu pasivním způsobem. Nejmenší zájem je zde o jazzovou hudbu a největší zájem pak o hudbu popovou a jinou. V klasické hudbě mají větší zájem dívky, ale je to jen pouhých 23% z počtu dotazovaných. Ve třetím grafu je znázorněné, že v hodinách hudební výchovy vokální činnosti, které byly v pořadí hned

³³ Tamtéž s. 17,19.

³⁴ ŘÍHA, J. – AŠEMBRENEROVÁ, I. Aktuální otázky současné hudebně výchovné teorie a praxe. *Sborník z celostátní konference.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 15. 11. 2005, s. 74, 75.

³⁵ Tamtéž s. 76.

za dějinami hudby, převládají nad ostatními činnostmi. **Výsledkem výzkumu je také fakt, že artificiální hudbě je pozornost věnována o dost více, jak hudbě nonartificiální.**

O problematice důležitosti hudební výchovy u studentů středních škol píše ve sborníku „*Musica viva in schola XVI*“ z Masarykovy Univerzity v Brně autor Lubor Kloda. Uvádí zde poznatek, že: „*Hudební výchova na středních školách typu gymnázia se možná může jevit z hlediska hudební výchovy jako úzký obor a dokonce lze spekulovat o tom, jestli není například v kontextu s propracovaností hudební výchovy na základních školách poněkud ve stínu zájmu. Pro řadu studentů představuje tato hudební výchova reálně poslední možnost systematického vzdělávání, potažmo získání kladného postoje k hudbě a kultivaci hudebního vkusu. Lze se domnívat, že její kvalita popřípadě nedostatek kvality, ovlivní zpětný pohled na předchozí hudebně výchovné snažení pedagogů základních škol a také ovlivní potřebu kontaktu s hudbou v budoucnosti u těchto žáků. Z tohoto důvodu nelze podceňovat důležitost středoškolské hudební výchovy, i když se jedná o předmět volitelný.*“³⁶

Problematika zaměřená na důležitost hudební výchovy na gymnáziích, postoje a vztahy adolescentů k předmětu hudební výchova mě zajímala, a proto jsem tuto otázku zařadila mimo jiné do svého výzkumu.

Jedním z hlavních problémů, o kterém se často dozvídáme pomocí hudebně pedagogických a hudebně vědních konferencí, či prostřednictvím sborníků v předmětu Hudební výchova nejen na gymnáziích, je nedostatek tvořivých činností, pohybu, hudební improvizace a kreativity a to i ve spojení s poslechem hudby. Jak se ve výzkumu výše zmíněné autorky také potvrdilo, tak z výsledků výzkumu jasně vyplývá, že se hudební výchova na gymnáziích nejčastěji skládá z výkladu dějin hudby s ilustrativními ukázkami hudebních děl, dále z jednohlasého zpěvu písní a ze hry na hudební nástroj. Studenti se také věnují znalostem z hudební teorie a hudební nauky. **V hodinách hudební výchovy prakticky chybí spojení hudby s pohybem, hudební improvizace či zadávání tvořivých úkolů.**

³⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Musica viva in schola XVI*. Brno: Masarykova Universita. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 2000. s. 151. ISBN 80-210-2427-5.

Otázku tvořivých činností, pohybu, hudební improvizace a kreativity jsem záměrně zařadila mimo jiné i do mého výzkumu, jelikož se mi zdá velice podstatná vzhledem k její důležitosti i aktuálnosti.

Ze svých výzkumů autorka vyvozuje několik doporučení a možná řešení daných problémů. Mezi studenty se po stránce vyspělosti hudebních schopností a dovedností objevily velké rozdíly. **Na základě tohoto faktu by se mělo lépe pracovat se studenty takto vybavenými a využít jejich hudebního potenciálu v hodinách hudební výchovy. Dalším poznatkem je, že by přípravě budoucích středoškolských pedagogů hudební výchovy mělo být věnováno o dost více pozornosti a to v oblasti evropského hudebního vývoje a také v oblasti mimoevropských hudebních kultur.** Vychází to z reálné potřeby současného globalizovaného světa.³⁷ *„Je potřeba dát studentům možnost porovnat hudební kořeny svého národa do kontextu ostatních hudebních etnik. Právě tady vidíme největší slabinu dnešního pojetí přípravy učitelů hudební výchovy.“*³⁸

Otazníky a vykřičníky v hudební pedagogice 21. století se zamýšlí ve svém příspěvku PhDr. Marek Sedláček, Ph.D. z Masarykovy univerzity, pedagogické fakulty, katedry hudební výchovy v Brně. **Popisuje zde aktuální problémy v současném hudebně výchovném systému základního a středního školství.** Autor vycházel z příspěvků brněnských hudebně pedagogických konferencí „*Musica viva in schola*“. **Při četbě příspěvků ve sbornících konferencí často narážel na kritiku nedostatečné prestiže předmětu hudební výchovy.** V roce 1985 se tato výtky projevila nejvýrazněji, kdy referující na konferenci diskutovali nad neutěšeným stavem hudební výchovy vůbec a požadovali vypracování závazného programu v celostátním měřítku, který by postupně zvýšil úroveň hudební výchovy a zejména její prestiž. **Kritika se v té době týkala Ministerstva školství ČSSR pro jeho pasivní přístup, protože se ukázalo, že úsilí o**

³⁷ ŘÍHA, J. – AŠEMBRENEROVÁ, I. Aktuální otázky současné hudebně výchovné teorie a praxe. *Sborník z celostátní konference*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 15. 11. 2005, s. 78, 79, 80, 82.

³⁸ Tamtéž s. 82.

další rozvoj školské hudební výchovy bylo spíše v rukou pracovníků České hudební společnosti, nikoliv profesionálů resortu školství.

Co se týče hodinové dotace, tak je ve všech ročnících pro hudební výchovu vymezena dvěma hodinami týdně. I tato skutečnost evidentně souvisí s kritizovanou prestiží předmětu. Daná dotace pro kvalitní hudební výchovu nedostačuje a přes všechny snahy a upozornění se navýšení nepodařilo prosadit. **Dá se konstatovat, že v důsledku dnešních koncepčních snah děti ve škole nepřetěžovat, nelze v blízké budoucnosti se zvýšením dotace hodin hudební výchovy počítat. Paradoxně jsou naopak posilovány předměty jako český jazyk a matematika, které měli již dříve svou adekvátní dotaci.**³⁹

Autor se ve svém příspěvku zmiňuje i o **obsahu osnov ve 21. století u nás**, které se podle něj v podstatě od osnov z r. 1976 nezměnily. Autor uvádí, že pojetí předmětu je stále činnostní, kombinující složku pěveckou, instrumentální, hudebně poslechovou a pohybovou. Myšlenka návaznosti a propojení s ostatními výchovami v rámci estetické výchovy (v současných RVP) není zcela nová. Dříve se mluvílo o mezipředmětových vztazích, dnes o integrativním pojetí. Tato skutečnost svědčí o tom, že koncepce hudební výchovy realizovaná osnovami z r. 1967 byla ve své podstatě správná a za uplynulá léta se dostatečně osvědčila a vyžádala si jen minimální úpravy. **Ale můžeme si položit otázku, zda byly tyto osnovy v praxi naplňovány, a zda je vůbec možné při zmíněné časové dotaci, je dodržet. Dalším otázníkem jsou technické podmínky a vybavenost učeben hudební výchovy.**

Jedním z dalších aktuálních problémů je fakt, že za několik uplynulých desetiletí se posunula historie, změnily se politické, ekonomické a kulturně společenské podmínky. *„Z hlediska umění lze obecně říci, že od 80. let 20. století žijeme v době postmoderní se silnými atakami a vlivy masové kultury. Postmoderna zvyšuje nároky na orientaci v tradičních prostředcích, jež jsou kombinovány v nových souvislostech a masová kultura na orientaci v hodnotách. I hudební výchova musí na tyto podněty reagovat. Zde vyvstává další otázka – jak se postavit ke komerčnímu tlaku médií – jak zacházet s moderní*

³⁹ BĚLOHLÁVKOVÁ, P., PECHÁČEK, S. Kontexty hudební pedagogiky III, *Sborník příspěvků z konference*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 25. – 26. Zář 2008, s. 7.

*populární hudbou ve škole? Je třeba jí vyučovat v hudební výchově? Pokud ano, kdy a jakým způsobem? Je sice dnes běžnou součástí moderních učebnic, avšak naprosto postrádá koncepci. Na konferencích Musica viva in schola často diskutována právě tato otázka, která i dnes je stále aktuální.*⁴⁰

Posledním tématem, které na konferencích zaznělo a o kterém bych se chtěla zmínit, byla míra důležitosti lidové písně. Z diskuse jasně vyplynulo, že je v poslední době v procesu hudební výchovy častým jevem **trend nahrazovat, ve snaze přiblížit se dětem, lidové písně za hity moderní populární hudby.** Autor ve svém příspěvku jasně poukazuje na to, že folklor a hudební tradice je kulturní dědictví, a pokud je nebudeme připomínat, stane se naše společnost kosmopolitní, která nebude chápat svou minulost. Hudba čerpající z národního folkloru jim bude znít neosobně, cize. Učitel by měl být obeznámen s hudebním vkusem svých žáků a měl by z něj zpočátku vycházet. Skladby k poslechu by však měl vybírat především z okruhu vážné hudby, které dokážou děti zaujmout a postupně by měl pedagog dětem otvírat svět vážné hudby a motivovat je k jejímu poslechu.⁴¹

⁴⁰ BĚLOHLÁVKOVÁ, P., PECHÁČEK, S. Kontexty hudební pedagogiky III, *Sborník příspěvků z konference*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 25. – 26. Zář 2008, s. 8.

⁴¹ Tamtéž, s. 8, 9.

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ: STAV VÝUKY V PŘEDMĚTU HUDEBNÍ VÝCHOVA NA GYMNÁZIÍCH A JEJÍ REFLEXE STUDENTY

4.1 Cíle, metody výzkumného šetření a hypotézy výzkumu

4.1.1 Vymezení cíle a úkolu práce

Cílem výzkumu, bylo zmapování současného stavu v předmětu hudební výchova na čtyřletých gymnáziích u nás a poukázat na některé problémy a jejich příčiny. Jak jsem již zmínila v úvodu, vzhledem k rozsahu a zaměření této práce, mi dovoluje zaměřit se pouze na některé dílčí aspekty stavu hudební výchovy na gymnáziích, které vyplývají z aktuálního stavu v předmětu hudební výchova. Hlavním úkolem výzkumu bylo nashromáždit a zpracovat údaje týkající se postojů adolescentů ve vztahu k předmětu hudební výchova pomocí dotazníku. Důležitým záměrem bylo získat aktuální informace o náplni hodin a činnostech v hodinách hudební výchovy. Tuto náplň pak porovnat s ŠVP a s pedagogicko psychologickými nároky na studenty gymnázií a nastínit možné nedostatky či problémy v předmětu hudební výchova, popřípadě jejich možná řešení.

4.1.2 Metody výzkumu

Pro výzkum současného stavu hudební výchovy na gymnáziích bylo využito kvantitativní metody dotazníku. Volila jsem metodu dotazníku, protože mi umožnil v poměrně krátkém čase získat výpovědi více studentů. Mohla jsem tak klást větší množství otázek, na větší množství lidí. Při výzkumu jsem použila dotazník, který se skládal ze 17 položek zaměřených na hudební zájmy a postoje studentů a také na konkrétní hudebně výchovné činnosti a jejich frekvenci. Volila jsem uzavřené i otevřené typy otázek. Otázky v uzavřené formě měly možnosti odpovědí v podobě škál. Návratnost dotazníků byla 100%.

4.1.3 Organizační část výzkumu

Výzkum se uskutečnil v prosinci roku 2012 na dvou čtyřletých gymnáziích v Karlových Varech. Výzkum proběhl ve dvou základních fázích. Náplní první fáze bylo vypracování a následné předložení dotazníků. Výzkumu se celkem zúčastnilo 80 respondentů ze dvou čtyřletých gymnázií v Karlových Varech. Po domluvě s vyučujícími se výzkum realizoval přímo v hodinách hudební výchovy. Vypracování dotazníků studentům zabralo třicet minut, ze své vyučovací hodiny. První skupinu respondentů tvořili studenti gymnázia na Střední odborné škole pedagogické, gymnáziu a vyšší odborné škole Karlovy Vary. Druhá skupina respondentů se skládala ze studentů z Prvního českého gymnázia Karlovy Vary. Žáci byli ze tříd v rozmezí 1. - 4. ročníku čtyřletého gymnázia. Na gymnáziu SOS v Karlových Varech jsem měla k dispozici studenty ze třetího a čtvrtého ročníku čtyřletých gymnázií. Hudební výchova se na této škole dá studovat v rámci zaměření na esteticko-výchovné předměty. Pokud si žák na začátku studia Hudební výchovu zvolí, jako povinný předmět, realizuje se v prvním ročníku dvěma hodinami týdně, ve druhém ročníku třemi hodinami týdně a ve třetím a čtvrtém ročníku pěti hodinami týdně. Obsah a výstupy předmětu Hudební výchova vycházejí ze vzdělávací oblasti Umění a kultura RVP G, navazují na předmět Estetická výchova hudební a realizují obsah Hudebního oboru a integrujícího tématu Umělecká tvorba a komunikace. Respondenti, kteří vyplňovali výzkumný dotazník, byli studenti, kteří měli hudební výchovu zvolenou, jako povinný předmět. Respondentů celkem bylo pouze 25, jelikož se ostatní studenti věnují výtvarné nebo tělesné výchově. První a druhý ročník čtyřletého gymnázia na škole už nebyl pro letošní rok 2013 otevřen, vzhledem k malému množství hlásících se uchazečů na tuto školu.

Na 1. Českém gymnáziu v Karlových Varech bylo respondentů celkem 55. Mohla jsem využít prvních a druhých ročníků čtyřletých gymnázií. Zde byli žáci, kteří si na začátku studia vybrali hudební výchovu jako povinně volitelný předmět v rámci Estetické výchovy.

Ve druhé fázi proběhlo vyhodnocení dotazníků, grafické zpracování dat pomocí počítačové techniky a následné vyústění do pedagogické praxe. Jelikož byl značný nepoměr respondentů mezi školami, nemohla jsem je mezi sebou nějak výrazně porovnávat. Výsledky by mohly být zkreslené a neobjektivní. Ale jelikož jsem se snažila o jasný přehled

v grafickém znázornění, obě školy jsem zasazovala v každém případě do společného grafu a barevně jsem obě školy od sebe odlišila. Výzkumu předcházely následně ve třídách hudební výchovy a rozhovor s vyučujícími. Všichni pedagogové zkoumaných tříd, kteří vyučují hudební výchovu na obou gymnáziích, mají vysokoškolské vzdělání v oboru hudební výchova spolu s další specializací v pedagogice. (hra na nástroj nebo sbormistrovství). Většina z nich už má za sebou dlouholetou pedagogickou praxi.

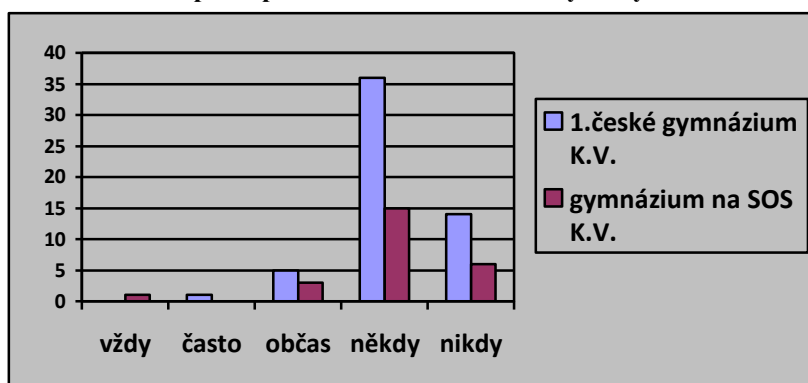
Hypotézy výzkumného šetření

- H1: Studenti se v hudební výchově věnují zpěvu.
- H2: V hodinách hudební výchovy pedagog dbá na hlasovou hygienu studenta.
- H3: Vyučující žáky v hodinách hudební výchovy doprovází na nějaký hudební nástroj a sám se aktivně podílí svým zpěvem.
- H4: Žák není nucen zpívat v hodinách hudební výchovy před třídou sám, pokud mu to je nepříjemné.
- H5: V oblasti poslechu hudby a instrumentálně-vokálních činností je v hudební výchově větší obliba hudby umělé a lidové tvorby nad hudbou nonartificiální.
- H6: Při vokálních a vokálně instrumentálních činnostech studenti v hudební výchově zapojují tanec, pohyb a improvizaci na orffovské, etnické, či klasické nástroje.
- H7: Žáci čtyřletých gymnázií jsou hudebně nadaní a hrají ve většině na hudební nástroj.
- H8: Žáky hodiny hudební výchovy baví.

4.2 Výsledková část výzkumu

Celkové výsledky výzkumu ukazují následující grafy. Pod grafy vidíme škálu odpovědí, popřípadě možnost ano a ne. Vpravo v tabulce vidíme 2 gymnázia. 1. České gymnázium v Karlových Varech (označené modrou barvou) a gymnázium na Střední odborné pedagogické škole, gymnázium a vyšší odborné škole v Karlových Varech (označené fialovou barvou).

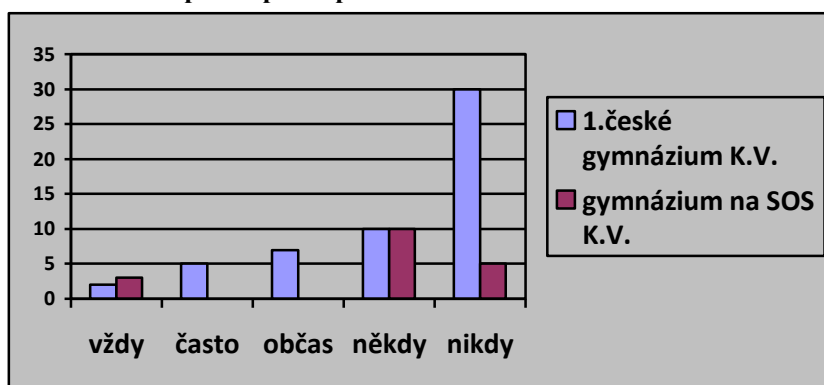
Graf č. 1: Zastoupení zpěvu v hodinách hudební výchovy

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: V hodinách hudební výchovy alespoň část hodiny věnujeme zpěvu.

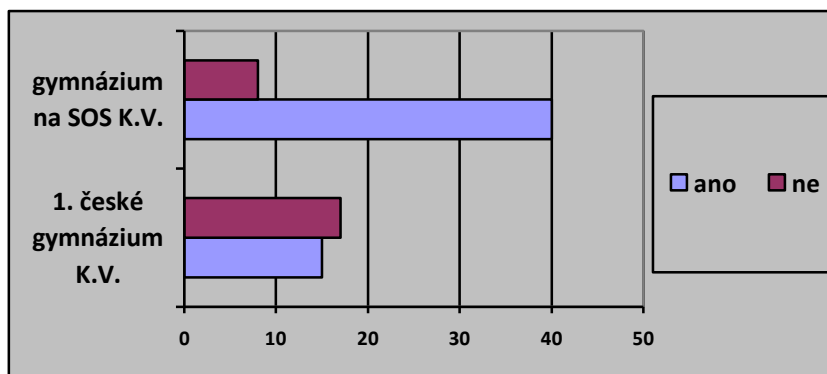
Graf č. 2: Rozepívání před zpěvem

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Před zpěvem nás vyučující rozezpívává.

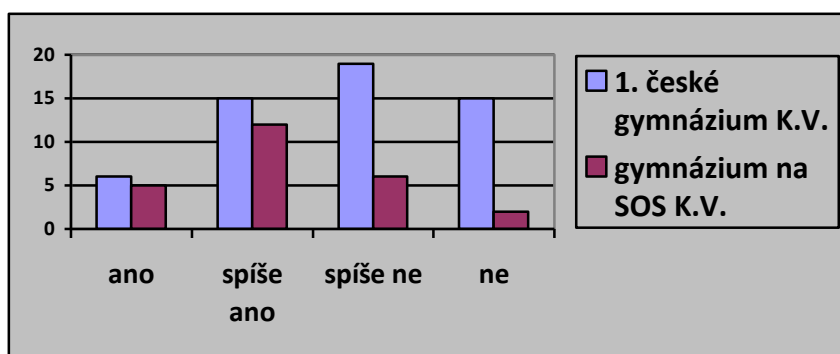
Graf č. 3: Dodržování hlasové hygieny

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Při zpěvu vyučující upozorňuje na to, abych netlačil/a na hlas.

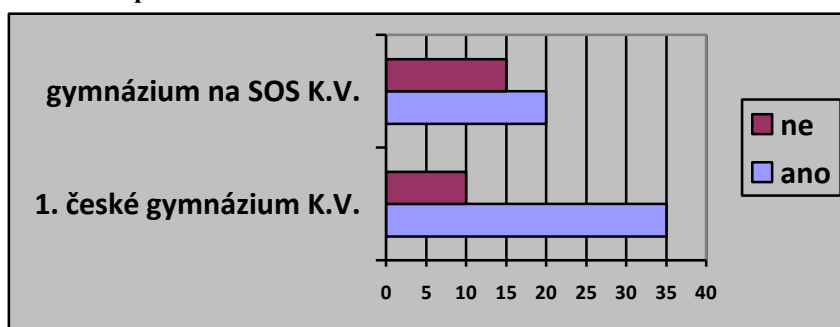
Graf č. 4: Artikulace

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Při zpěvu vyučující upozorňuje na správnou artikulaci.

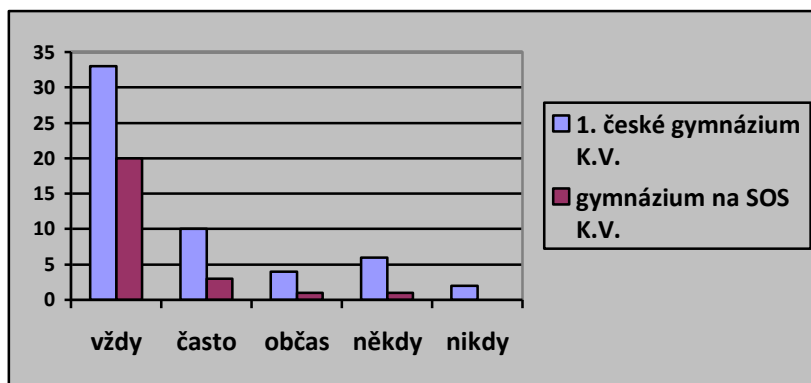
Graf č. 5: Zpěv učitele

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Vyučující se v hodinách hudební výchovy také na zpěvu se studenty podílí svým zpěvem.

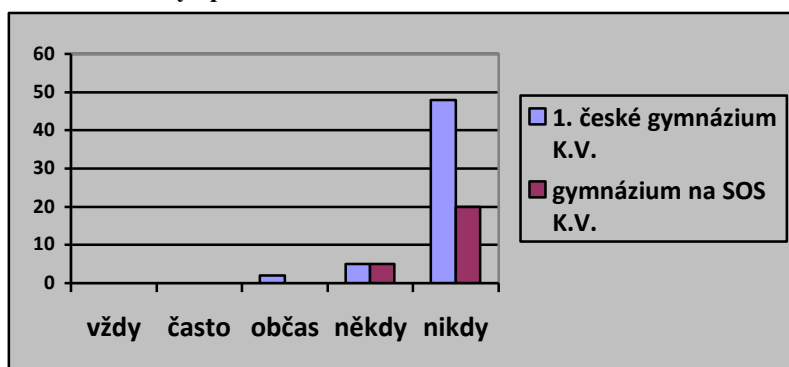
Graf č. 6: Nástrojový doprovod učitele

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Při zpěvu nás vyučující doprovází na nějaký hudební nástroj.

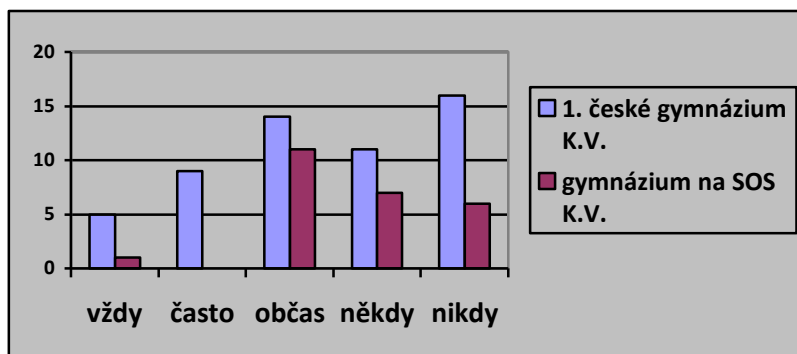
Graf č. 7: Sólový zpěv žáků

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Musím zpívat před třídou sám/a a není mi to příjemné.

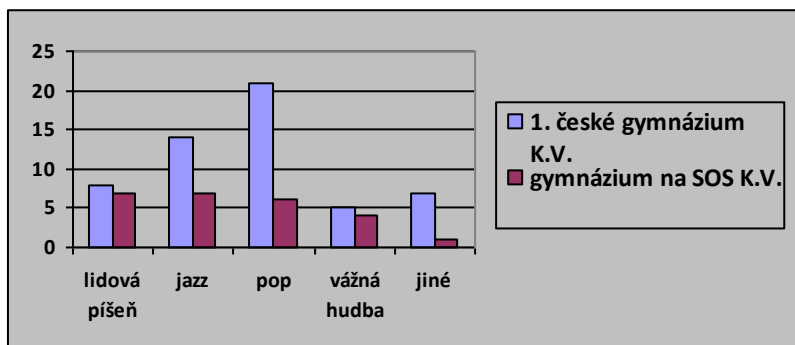
Graf č. 8: Oblíbenost repertoáru

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Repertoár, který zpíváme, mě baví.

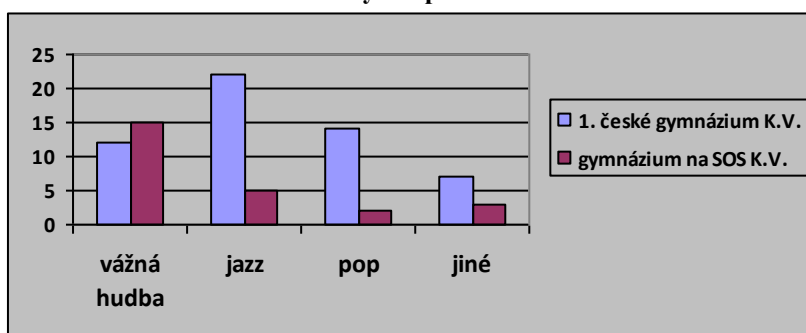
Graf č. 9: Oblíbenost hudebního stylu ve zpěvu

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Skladby z jakého hudebního stylu, které jste v hodinách hudební výchovy zpívali, tě zaujaly?

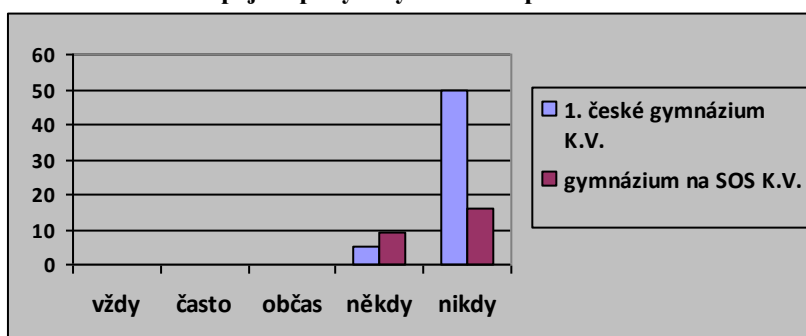
Graf č. 10: Obliba hudebního stylu v poslechu

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Skladby z jakého hudebního stylu, které jste v hodinách hudební výchovy poslouchaly, Tě zaujaly?

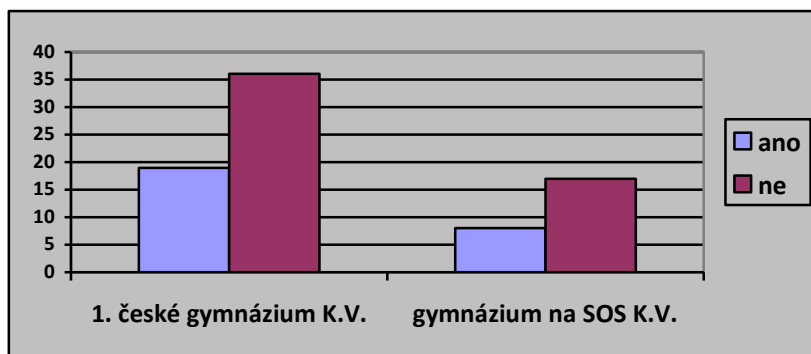
Graf č. 11: Míra zapojení pohybových aktivit při vokálně instrumentálních činnostech

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: V hodinách hudební výchovy zapojujeme při vokálně instrumentálních činnostech pohybové aktivity: tanec, improvizace a hra na etnické či klasické nástroje.

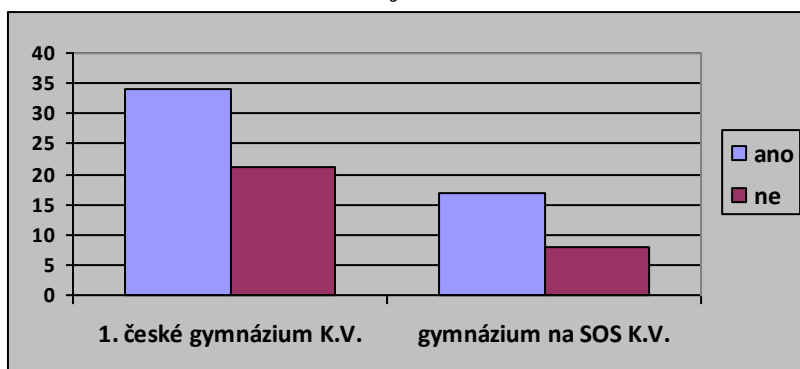
Graf č. 12: Zapojení Orffovských, etnických či klasických nástrojů při zpěvu

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Při vokálních činnostech zapojujeme hru na orffovské, etnické či klasické nástroje.

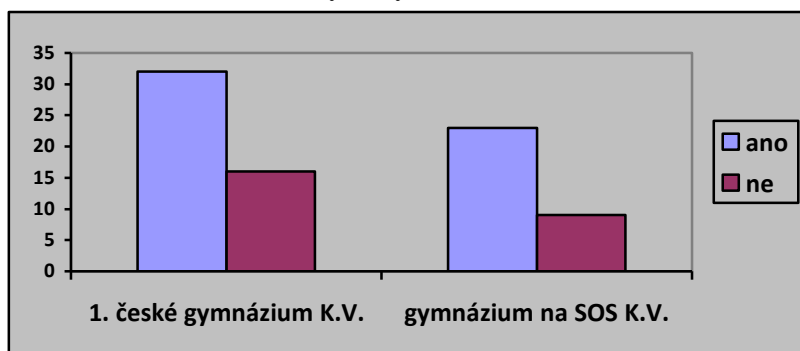
Graf č. 13: Hra na hudební nástroj

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Hraješ na nějaký hudební nástroj?

Graf č. 14: Obliba hudební výchovy

Zdroj: Vlastní zdroj

Výpověď: Baví tě hodiny hudební výchovy?

4.2.1 Diskuse k jednotlivým hypotézám

H1: Studenti se v hodinách hudební výchovy věnují zpěvu.

K této hypotéze se vztahuje graf č. 1. Nejvíce respondentů na obou školách označilo odpověď někdy. Z výsledků tedy vyplývá, že vokální činnosti nejsou v hodinách hudební výchovy příliš časté.

H2: V hodinách hudební výchovy pedagog dbá na hlasovou hygienu studenta.

K této hypotéze se vztahuje graf č. 2, 3, 4 a 7. Graf č. 2 ukazuje, že vyučující žáky před zpěvem téměř nerozezpívává. Ve většině případů žáci označili odpověď nikdy, na druhém místě se pak umístila odpověď někdy. Žáci na gymnáziu na SOS pedagogické častěji označovali odpověď někdy, kdežto žáci z 1. českého gymnázia označovali ve většině případů odpověď nikdy. **Z toho vyplývá, že vyučující dbají na hlasovou hygienu o něco více na gymnáziu na SOS pedagogické v K.V.** Na grafu č. 3 je znázorněno, že na gymnáziu SOS v K.V. vyučující upozorňují na to, aby žáci netlačili na hlas, kdežto na 1. českém gymnáziu z výsledků grafu vyplývá, že žáky na to, aby netlačili na hlas, vyučující neupozorňuje. Z grafu č. 4 můžeme vidět, že na gymnáziu SOS v K.V. pedagog více upozorňuje na správnou artikulaci, než na 1. Českém gymnáziu v K.V. Odpovědi na tuto otázku byly nejvíce obsaženy v odpovědi spíše ano, kdežto na 1. Českém gymnáziu v K.V. na tuto otázku odpověděli ve většině spíše ne. **Z grafu č. 7 je značné, že ani na jedné škole žáci nemusí zpívat před třídou, aniž by jim to bylo nepříjemné.** Většina žáků označila odpověď nikdy na obou školách. Z grafů č. 2, 3, 4, a 7 vyplývá, že celkově na gymnáziu SOS v K.V. dbá pedagog na hlasovou hygienu více, než na 1. Českém gymnáziu v K.V.

H3: Vyučující žáky v hodinách hudební výchovy doprovází na nějaký hudební nástroj a sám se aktivně podílí svým zpěvem.

K této hypotéze se vztahuje otázka č. 5 a 6. **Z grafu č. 5 vyplývá, že se vyučující aktivně zapojují do vokálních činností na obou školách.** Z grafu č. 6 můžeme vidět, že žáky vyučující vždy doprovází na nějaký hudební nástroj na obou školách. Tuto hypotézu můžeme jasně potvrdit.

H4: Žák není nucen zpívat v hodinách hudební výchovy před třídou sám, pokud mu to je nepřijemné.

K této hypotéze se vztahuje otázka č. 7. **Z grafu č. 7 je jasně vidět, že žáci na obou školách ke zpěvu nuceni nejsou.** Téměř všichni žáci na obou školách označili odpověď nikdy a tím hypotézu jasně potvrdili.

H5: V oblasti poslechu hudby a instrumentálně-vokálních činností je v hudební výchově větší obliba hudby umělé a lidová tvorba nad hudbou přirozenou.

K této hypotéze se vztahuje otázka č. 9 a 10. V grafu č. 9 je znázorněno, že žáky gymnázia na SOS v K.V. nejvíce zaujaly skladby, které zpívali, z oblasti **lidové tvorby** a na druhém místě se umístily **jazzové skladby**. Kdežto žáky na 1. Českém gymnáziu v K.V. nejvíce baví zpívat **skladby z oblasti popu** a na druhém místě **jazzové skladby**. Z grafu č. 10 vyplývá, že studenti gymnázia SOS v K.V. nejraději poslouchají **hudbu vážnou** a na druhém místě **hudbu jazzovou**. Kdežto studenti na 1. Českém gymnáziu v K.V. raději poslouchají **hudbu z oblasti jazzu** a na druhém místě **hudbu z oblasti popu**. **To znamená, že studenti gymnázia na SOS v K.V. raději poslouchají umělou hudbu než studenti 1. Českého gymnázia v K.V. Dále z grafů vyplývá, že studenti gymnázia SOS v K.V. raději zpívají více lidovou hudbu než studenti 1. Českého gymnázia, kteří raději zpívají více jazz.** Hypotézu můžeme tedy potvrdit u gymnázia na SOS v K.V. Ale zároveň vyvrátit u 1. Českého gymnázia v K.V.

H6: Při vokálních a vokálně instrumentálních činnostech studenti v hudební výchově zapojují tanec, pohyb a improvizaci na orffovské, etnické, či klasické nástroje.

K této hypotéze se vztahuje otázka č. 11, 12. **Z grafu č. 11 vyplývá, že na obou školách žáci nezapojují při zpěvu pohyb, tanec, improvizaci a v rámci pohybu hru na etnické, orffovské či klasické nástroje.** Studenti nejvíce odpověděli nikdy a na druhém místě odpověděli na obou školách odpovědí někdy. Z grafu č. 12 můžeme vidět, že na obou školách žáci nehrají při zpěvu na orlovské, etnické či klasické nástroje. Studenti odpověděli nejvíce „ne“ na obou školách. Tuto hypotézu můžeme tedy jasně vyvrátit.

H7: Žáci čtyřletých gymnázií jsou hudebně nadaní a hrají ve většině na hudební nástroj.

K této hypotéze se vztahuje otázka č. 13. Z grafu č. 13 vyšlo, že na 1. Českém gymnáziu v K.V. hraje 62% na nějaký hudební nástroj. Zbýlých 38% na hudební nástroj nehraje. Na gymnáziu SOS v K.V. hraje na nějaký hudební nástroj 68%. Zbýlých 32% na hudební nástroj nehraje. **Tím pádem můžeme říci, že na obou školách valná většina studentů hraje na hudební nástroj.** Žáci psali do dotazníku i konkrétní nástroj, na který hrají a jak dlouho se tomuto nástroji věnují. Zjistila jsem, že studenti z obou škol hrají na nejrůznější nástroje, někteří z nich i velice dlouho (například klavír 10 let, bas kytara 7 let, bicí 5 let, příčná flétna 11 let, saxofon 6 let apod.) a hodně z nich také navštěvuje ZUŠ a jiné instituce, kde mají dokonce i vlastní kapelu. **Můžeme tedy hypotézu potvrdit s tím, že žáci čtyřletých gymnázií jsou velmi hudebně nadaní a hrají ve většině na nějaký hudební nástroj.**

H8: Žáky hodiny hudební výchovy baví.

K této hypotéze se vztahuje otázka č. 8, 14, 15, 16. Graf č. 8 se zaměřuje na oblíbenost repertoáru, který studenti v hudební výchově zpívají. Na 1. Českém gymnáziu v K.V. repertoár, kteří žáci zpívají, je ve většině případů nikdy nebaví a na druhém místě je občas baví. Studenti na gymnáziu SOS v K.V. repertoár baví občas a na druhém místě někdy. **Z toho vyplývá, že studenty na gymnáziu SOS v K.V. repertoár, který v hodinách hudební výchovy zpívají baví o něco málo více, než studenty na 1. Českém gymnáziu v K.V. Z otázky č. 14 můžeme vyčíst, že studenty hodiny hudební výchovy na obou školách baví.** Na tuto otázku většina studentů obou škol odpověděla ano. Na otázku č. 15 studenti reagovali velmi věcně a stručně. **Nejvíce je baví ukázky k poslechu hudby, konverzace ve třídě na dané téma, zpěv s doprovodem a sledování dokumentů. V otázce č. 16 pak studenti čtyřletých gymnázií v hudební výchově vytýkali nejvíce to, že je málo tance a pohybu v hodinách hudební výchovy, málo zpěvu, celkově velmi málo aktivit vokálně pohybových, málo prostoru pro sebevyjádření, málo improvizace a kreativity v hodinách hudební výchovy a oproti tomu příliš psaní teorie, dějin hudby a nauky.** Hypotézu, že žáky hudební výchova baví, můžeme sice potvrdit, ale také se můžeme všimnout značných nedostatků a mezer v hodinách, přílišné učení teorie, dějin

hudby a nauky a nedostatek kreativních hudebně-pohybových aktivit, tance, hru na etnické a jiné nástroje apod.

4.3 Dílčí závěr výzkumu

Hlasová hygiena je nedílnou součástí vokálních činností v hudební výchově. Mnozí pedagogové, ale na tuto složku často zapomínají. Z výše uvedeného výzkumu vyplývá, že pokud se v hodinách hudební výchovy provádějí vokální činnosti, pedagogové **(např. nerozezpívávají žáky, nedbají na správnou artikulaci žába a neupozorňují na to, aby žák netlačil na hlas při zpěvu apod.)** Na gymnáziu na SOS v Karlových Varech vyučující dbají na hlasovou hygienu o něco málo více než pedagogové na 1. Českém gymnáziu v Karlových Varech, ale rozdíl mezi školami není až zas tak markantní. **Výsledky výzkumu prokázaly, že zaměření pedagogů na tuto problematiku je v hudební výchově na velmi nedostačující úrovni.**

Výzkum dále potvrdil, že se **vyučující** v hodinách hudební výchovy na obou školách **aktivně zapojují do vokálně instrumentálních činností**. Z výsledků výzkumu je dále vidno, že pokud žáci nechtějí zpívat před třídou sami, **pedagog je do zpěvu nenutí**. Obatyto aspekty mají velmi pozitivní vliv na psychiku žáků a lepší atmosféru ve třídě.

Nejoblíbenějším žánrem, který studenti v hodinách hudební výchovy zpívají je **lidová píseň, jazzové skladby a skladby z oblastí popu**. Tyto tři položky jasně dominovaly nad ostatními na obou školách. Co se týče oblíbenosti poslechové ukázky, tak na obou školách žáci v hodinách hudební výchovy nejraději poslouchají **hudbu vážnou a jazzovou**.

Je důležité zmínit, že na obou školách žáci v hodinách hudební výchovy do vokálně instrumentálních činností **nezapojují pohybové aktivity: tanec, improvizace a dále hru na orlovské, etnické či klasické nástroje (kromě klavíru)**. Podle výzkumu se prokázalo, že tyto aktivity patří k nejméně provozovaným ba dokonce zcela neprováděným činnostem v hodinách hudební výchovy.

Studenti jsou na obou školách nesmírně **šikovní a talentovaní**. Jak už vyplynulo z výzkumu, studenti ve valné většině **hrají na nějaký hudební nástroj** a v mnoha

případech i velice dlouho. Například: klavír – deset let, zobcová flétna – čtyři roky, basová kytara – sedm let, saxofon – pět let, bicí – pět let, housle – devět let, apod. Při rozhovoru, který jsem se studenty po vyplňování dotazníků vedla, někteří studenti vypověděli, že by se muzikou chtěli v budoucnu živit, jiní žáci by chtěli hudbu po maturitě studovat na vysoké škole. Nadání pro hudbu u těchto studentů mohu opravdu potvrdit, jelikož řada z nich má už i vlastní kapelu, se kterou vystupuje a zažívá mnohé úspěchy na soutěžích.

Z výzkumného šetření se potvrdilo, že předmět hudební výchova žáky na obou školách baví, ale mají k tomuto předmětu značné výhrady, co se týče náplně a obsahu hodin hudební výchovy. Studenti nejvíce v hodinách hudební výchovy baví:

- poslechové ukázky
- zpěv s doprovodem nějakého hudebního nástroje
- sledování hudebních dokumentů

Co studenti nejvíce předmětu hudební výchova vytýkají je:

- nedostatek pohybových aktivit
- netancuje se
- málo vokálních činností
- málo vokálně pohybových aktivit
- málo prostoru pro improvizální činnosti a sebevyjádření prostřednictvím pohybem
- chybí hra na etnické, orlovské či klasické nástroje (kromě klavíru)
- přílišné psaní teorie, dějin hudby a nauky

Z těchto bodů vyplývá, že si studenti stěžují na **přílišné psaní teorie, dějin hudby a nauky** a na druhé výrazně **postrádají kreativní činnosti, pohybové**

aktivity, hru na etnické, orlovské a jiné hudební nástroje a také jim chybí **prostor pro sebevyjádření**.

5 ZÁVĚR

V předložené bakalářské práci jsem se zaměřila na hudební výchovu na gymnáziích a její reflexi studenty. Cílem mé bakalářské práce bylo reflektovat aktuální stav v předmětu hudební výchova na gymnáziích v Čechách a poukázat na některé problémy a jejich příčiny. Již od počátku jsem si byla vědoma, že nebudu moci postihnout všechny oblasti týkající se současného stavu hudební výchovy, a že by má práce měla poukázat jen část této široké problematiky.

Bakalářská práce je rozdělena do tří základních kapitol. První kapitola by měla poukázat na historický vývoj hudební výchovy od počátku 20. století u nás. Druhá část je zaměřena na současný stav hudební výchovy na gymnáziích. Třetí kapitola je stěžejním oddílem této práce. Je zpětnou vazbou na současný stav v předmětu hudební výchova na gymnáziích. Tato část by měla být příspěvkem pomocí výzkumného šetření k rozšíření stávajících informací o dané problematice.

Osud předmětu hudební výchova byl v naší historii velmi často pohnutý. Důležitost hudební výchovy byla mnohdy popírána a zastánci tohoto předmětu museli za jeho důležitost orodovat. Ani dnes to hudební výchova na školách nemá jednoduché. Z mého výzkumného šetření vyplynulo, že studenty předmět Hudební výchova baví, ale chybí jim značná motivace a chuť v hodinách hudební výchovy něco smysluplného vytvářet. Myslím si, že je to mimo jiné dáno jak osobností pedagoga, tak i nedostatečným úsilím vyučujícího věnovat se intenzivněji tvořivým činnostem a dát v hodinách hudební výchovy studentům možnost hudební kreativity a sebevyjádření. Domnívám se, že pokud nechceme přijít o vlastní identitu, nejen jako národ, ale také jako jednotlivci, musíme si stále připomínat důležitost hudební výchovy, protože právě ta odráží naše tradice a zvyky a navrací nás zpět ke své kultuře, přirozenosti a jedinečnosti. Tato dílčí studie mi pomohla alespoň trochu více nahlédnout do předmětu Hudební výchova a dospěla jsem k názoru, že pokud se v budoucnu stanu hudebním pedagogem, pokusím se věnovat veškerou svou energii a potenciál mimo jiné právě těm hudebním činnostem, které jsou dnes v hodinách hudební výchovy velice zanedbávány. Hudební výchova je dle mého názoru nepostradatelným

předmětem a díky její přirozenosti a jedinečnosti by neměla být v žádném případě v budoucnu nijak opomíjena.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BĚLOHLÁVKOVÁ, P., PECHÁČEK, S., *Kontexty hudební pedagogiky III*, Praha, 2009. 224 s. ISBN 978-80-7290-323-8.
- CMÍRAL, A. *Methoda Battkeova v praxi*, Pedagogické rozhledy XXVII, 1913-14.
- GAUSE, František. *Počátky moderních proudů v naší hudební výchově*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1975. 99 s.
- GREGOR, Vladimír, SEDLICKÝ, Tibor. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. Praha: Editio Supraphon, 1990. 282 s. ISBN 80-705-8131-X.
- HALA, P., *Musica viva in schola XVIII*. Brno, 2004. ISBN 80-210-3418-1.
- JEŘÁBEK, J., KRČKOVÁ, S., HUČÍNOVÁ, L. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. VÚP v Praze, 2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
- NOVOTNÁ, D. *Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích*, Ústí nad Labem, 2011. 139 s. ISBN 978-80-7414-413-4.
- POLEDŇÁK, I., *Hudebně pedagogické invence*, Praha, 2005, 158 s. ISBN 80-7290-229-6.
- ŘÍHA, J. – AŠEMBRENEROVÁ, I. Aktuální otázky současné hudebně výchovné teorie a praxe. *Sborník z celostátní konference*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 15. 11. 2005. ISBN 80-7044-748-6.
- SLAVÍKOVÁ, Marie. Úvod do hudební pedagogiky. E-learningový kurz. Plzeň: ZČU, 2006.
- VÁŇOVÁ, H., SKOPAL, J. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*, 1. vyd. Praha UK: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0435-3.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Musica viva in schola XVI*. Brno: Masarykova Univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 2000. ISBN 80-210-2427-5.

7 SUMMARY

The title of this bachelor thesis is: “The Musical Education in Comprehensive Schools and Its Reflexion by Students”. This text is divided into three chapters. The first chapter deals with the historical development of musical education in comprehensive schools in the Czech Republic with the emphasis on the 20th century. The subsequent part focuses on the contemporary situation of musical education in the Czech Republic. This chapter contains information about the current reform of education as well as curricular documents. Moreover, also characterises the approach of education in comprehensive schools in present time. Last chapter is the crucial part of this thesis. The explorative research, together with the help of student reflection are used as tools to answer questions regarding the musical education in comprehensive schools. The method used for the explorative research is in the form of a questionnaire concentrating on the current topic of musical education in today's comprehensive schools.

8 SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Zastoupení zpěvu v hodinách hudební výchovy	30
Graf č. 2: Rozezpívání před zpěvem	30
Graf č. 3: Dodržování hlasové hygieny	31
Graf č. 4: Artikulace.....	31
Graf č. 5: Zpěv učitele.....	31
Graf č. 6: Nástrojový doprovod učitele.....	32
Graf č. 7: Sólový zpěv žáků.....	32
Graf č. 8: Oblíbenost repertoáru	32
Graf č. 9: Oblíbenost hudebního stylu ve zpěvu.....	33
Graf č. 10: Obliba hudebního stylu v poslechu	33
Graf č. 11: Míra zapojení pohybových aktivit při vokálně instrumentálních činnostech	33
Graf č. 12: Zapojení Orffovských, etnických či klasických nástrojů při zpěvu	34
Graf č. 13: Hra na hudební nástroj.....	34
Graf č. 14: Obliba hudební výchovy.....	34

9 PŘÍLOHY

9.1 Přehled příloh

Příloha č. 1

Formulář dotazníku pro střední školy.....I

Příloha č. 1

Západočeská univerzita v Plzni
Katedra hudební kultury

Závodná Martina

Formulář dotazníku pro střední školy

Milý studente

Předkládaný dotazník slouží pro potřeby zpracování bakalářské práce, zabývající se stavem výuky předmětu Hudební výchova a její reflexe studenty. Dotazník je anonymní, prosím Vás o objektivní odpovědi. Výsledky budou použity pro potřeby bakalářské práce.

Děkuji za spolupráci.

Jsem : žena muž (označte prosím křížkem)

Název školy:

Třída, ročník:

Datum vyplnění: (den, měsíc, rok).....

1. V hodinách hudební výchovy alespoň část hodiny věnujeme zpěvu
a vždy b často c občas d někdy e nikdy
2. Před zpěvem nás vyučující rozezpívává.
a vždy b často c občas d někdy e nikdy
3. Při zpěvu vyučující upozorňuje na to, abych netlačil/a na hlas
a ano b ne
4. Při zpěvu vyučující upozorňuje na správnou správně artikulaci
a ano b ne

